

**Azərbaycan Respublikasının  
İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkilinin (Ombudsmanın)  
1990-cı il 20 Yanvar faciəsinin 17-ci ildönümü ilə əlaqədar**

**BƏYANATI**

Sovet imperiyasının Azərbaycana qarşı genosid siyasətinin tərkib hissəsini təşkil edən, insan hüquq və azadlıqlarının kütləvi pozulması ilə nəticələnmiş və tarixə 20 Yanvar faciəsi kimi düşmüş o müdhiş gecədən on yeddi il keçir. XX əsrdə insanlığa qarşı törədilmiş zorakılığın, qeyri-insani rəftarın, işgəncələrin ən dəhşətli səhifələrindən biri olan bu faciə xalqımızın qan yaddaşına əbədi həkk olunmuşdur. Çünki bu, yalnız ayrı-ayrı insanlara edilən qəsd, təcavüz deyildi, bütün Azərbaycan xalqına, millətinə, ölkəmizə qarşı hərbi təcavüz idi.

Erməni daşnakları 1988-ci ildən başlayaraq Azərbaycanın ayrılmaz tərkib hissəsi olan Dağlıq Qarabağda fitnə-fəsadlarını gücləndirmişdilər. Ermənistan Ali Sovetinin Dağlıq Qarabağın Ermənistana birləşdirilməsi haqqında çıxardığı ədalətsiz qərar hadisələri kritik həddə çatdırmışdı. Bakı Kremldən cavab gözləyir, vəziyyət isə erməni millətçilərinin xeyrinə inkişaf edirdi. Həmin ildən etibarən Ermənistanda yaşayan bütün azərbaycanlıların vəhşicəsinə qovulması prosesinin başlanması xalqımızın səbrini artıq tükəndirmiş, Azərbaycanı mitinqlər dalğası bürümüşdü.

Belə bir vaxtda - 1990-cı il yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə keçmiş SSRİ-nin prezidenti Mixail Qorbaçovun göstərişi ilə xüsusi hərbi birləşmələr və zirehli texnika Bakı və Sumqayıt şəhərlərinə, habelə Azərbaycanın bir neçə rayonuna yeridilmiş, dinc əhaliyə xüsusi qəddarlıq və misli görünməmiş vəhşiliklərlə divan tutulmuşdu. Öz torpaqlarının müdafiəsi naminə mübarizəyə qalxmış yüzlərlə silahsız insan, o cümlədən uşaqlar, qocalar, qadınlar qətlə yetirilmiş, yaralanmış, itkin düşmüş, inzibati binalara, yaşayış evlərinə, nəqliyyat vasitələrinə ciddi zərər vurulmuşdur.

İnsanlıq simasını itirmiş hərbi canilər hətta təcili yardım maşınlarını tankların altında qoyaraq yaralıların köməyinə gələn həkimlərə qarşı silah işlətməmiş, həlak olanların dəqiq sayını gizlətmək üçün onların cəsədlərini məhv etmişlər.

İnsan hüquqlarının təmin edilməsi və müdafiəsi ilə bağlı beynəlxalq müqavilələri imzalayan, demokratiyadan və yenidənqurmada danışan, hüquqi dövlət yaratmaq iddiasında olan Sovet dövləti beynəlxalq hüquq normalarını və SSRİ Konstitusiyasını pozaraq SSRİ Ali Sovetinin sanksiyası və Azərbaycan SSR Ali Soveti Rəyasət Heyətinin razılığı olmadan yanvarın 19-dan 20-nə keçən gecə Azərbaycana qarşı misli görünməmiş hərbi təcavüz edərək beynəlxalq-hüquqi

aktlarda və milli qanunvericilikdə təsbit olunmuş insanların ən ali təbii hüququ olan yaşamaq hüququnu kütləvi şəkildə pozmuşdur. Milli, etnik, dini, cinsi mənsubiyyətindən, yaşından asılı olmayaraq müxtəlif millətlərdən olan dinc insanlar-ahıllar, qadınlar, uşaqlar və gənclər vəhşicəsinə qətlə yetirilmişlər.

Bu cinayətləri ört-basdır etməyə və hərəkətlərinə hüquqi don geydirməyə çalışan o vaxtkı SSRİ rəhbərliyi həmin tədbirlərin insanların təhlükəsizliyinin təmin edilməsi məqsədini daşdığını iddia etsə də, həyata keçirilmiş aksiyanın qeyri-hüquqi və cinayət xarakterli olduğu özünü açıq-aydın göstərdi.

SSRİ Müdafiə Nazirliyinin, Daxili İşlər Nazirliyinin və Dövlət Təhlükəsizlik Komitəsinin birgə həyata keçirdiyi əməliyyat nəticəsində tək-cə Bakı şəhərində 130-dan artıq mülki şəxs öldürülmüş, 600-dən çox adam yaralanmış, ölçüyəgəlməz dağıntılar törədilmiş, qanlı şənbə gecəsi yüzlərlə evə fəlakət gətirmişdir.

Bu müdhiş faciə bəşər tarixində dövlətin öz vətəndaşlarına qarşı törətdiyi ən qatı cinayətlərdən biri, misilsiz vəhşilik nümunəsi kimi sovet imperiyasının bədnam tarixinə həkk olunmuş qara səhifələrdəndir.

20 yanvar 1990-cı il demək olar ki, Azərbaycan xalqına qarşı mütəşəkkil terror siyasətinin, başlanğıcı, silsilə terror aktları sırasında ən ağır zərbələrdən biridir. Sovet hakimiyyəti bu cinayətlə Ermənistanın azğınlaşmış siyasi qüvvələrinə dəstək vermiş, nəticədə Azərbaycana qarşı həyata keçirilən uzunmüddətli erməni təcavüzü, etnik təmizləmə, Kərkicahan və Xocalı soyqırımları baş vermiş, torpaqlarımızın 20 faizi zəbt edilmiş, Dağlıq Qarabağ və ətraf rayonlardan əhali zorla qovulmuş, soydaşlarımızın bir milyon nəfəri, yəni hər səkkizindən biri öz doğma yurdundan didərgin düşərək qaçqın və məcburi köçkünə çevrilmişdir.

Azərbaycanda öz hökmranlığını təsdiqləmək niyyətilə bu qanlı hadisələri törədən imperiya əks-nəticə ilə üzləşdi. Həmin aksiya sovet rejiminin qəddarlığını, saxtalığını və artıq iflasa uğradığını bütün dünyaya bəyan etdi, sovetlər ölkəsinə, sovet ordusuna və sovet xalqının sarsılmaz vahid ailə olduğuna inamı puça çıxardı, xalqımızın imperiya buxovlarından qurtulmasına, azadlıq uğrunda mübarizlik əzminin möhkəmlənməsinə güclü təkan verdi.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə ilk dəfə olaraq Milli Məclis tərəfindən bu hadisəyə rəsmi siyasi və hüquqi qiymət verilmiş, həmin qırğının Azərbaycan xalqının azadlıq və müstəqillik mübarizəsinə divan tutmaq üçün törədildiyi bəyan edilmişdir.

Bu gün böyük qürur hissi ilə demək olar ki, sovet hərbi birləşmələrinin misli görünməmiş qəddarlığı xalqımızın azadlıq arzusunu boğa bilmədi və bu yolda şəhidlər verən xalqımız öz iradəsindən dönmədi. Şəhidlər Xiyabanı, habelə ölkəmizin şəhər və rayonlarında şəhidlərin xatirəsini əbədiləşdirmək

məqsədilə salınmış xiyabanlar xalqımızın və qonaqlarımızın ziyarətgah yerinə çevrildi.

Şəhidlərimizin xatirəsini əbədiləşdirmək üçün ucaldılmış əzəmətli abidələr, onların uyuduğu torpaq hər bir soydaşımız üçün müqəddəs ibadətgaha çevrilmişdir. Şəhidlərimizi yaşatmaqla biz xalqımızı ucaldırıq. Məhz elə buna görə də Bakı şəhərində şəhidlərin xatirəsinə möhtəşəm kompleks inşa edilmişdir. Eyni zamanda 20 yanvar hadisələrinin günahsız qurbanlarına, onların ailə üzvlərinə dövlət tərəfindən daim qayğı göstərilir. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2000-ci il 17 yanvar tarixli Fərmanına əsasən, 20 Yanvar təcavüzü zamanı yüksək vətəndaşlıq nümunəsi göstərərək həlak olmuş Azərbaycan Respublikası vətəndaşlarına «20 Yanvar şəhidi» fəxri adı verilmiş, «1990-cı il 20 Yanvar hadisələri zamanı əlil olmuş şəxslərə dövlət qayğısının artırılması haqqında» 2003-cü 15 yanvar tarixli Sərəncama əsasən, əlil olmuş şəxslərə verilən aylıq müavinət artırılmışdır. Artıq bir neçə ildir ki, Azərbaycan Respublikası Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun illik büdcəsində 20 Yanvar hadisələrində əlil olmuş şəxslərə müvafiq müavinət məbləği nəzərdə tutulur. Bu ailələrə Prezident təqaüdü verilir.

Azərbaycan dövləti, xalqımız 20 Yanvar şəhidlərinin xatirəsini daim əziz tutur. Ölkəmizin rəsmi təqviminə 20 Yanvar Ümumxalq Hüzn günü kimi daxil edilmişdir və xalqımız igid övladlarının fədakarlığını ehtiramla yad edir. Bu günlərdə verilmiş Sərəncamla 20 yanvar faciəsinin 17-ci ildönümünün keçirilməsinə dair tədbirlər planı təsdiq olunub. Ümumxalq Hüzn günü ölkədə Azərbaycanın müstəqilliyi və azadlığı uğrunda mübarizə tarixinin rəmzi kimi qeyd ediləcək. İndi dünyanın, o cümlədən Avropanın bir çox ölkələrindəki diaspor təşkilatlarımız tərəfindən anma mərasimləri, xatirə gecələri təşkil edilir, dünya ictimaiyyətinin diqqəti 20 Yanvar faciəsinə yönəldilir.

20 Yanvar 1990-cı il tarixdə dinc əhaliyə qarşı həyata keçirilən cəza tədbirləri zamanı, insanlıq əleyhinə törədilmiş dəhşətli əməl nəticəsində BMT-nin İnsan Hüquqları haqqında Ümumi Bəyannaməsinin, habelə insan hüquqlarına dair digər beynəlxalq hüquqi sənədlərin müddəaları kobud şəkildə pozulmuşdur.

Məlumdur ki, müasir beynəlxalq hüququn ən mühüm nailiyyətlərindən biri insan hüquqlarının qorunmasının dövlətlərarası əməkdaşlıq səviyyəsinə çıxarılması, onlara beynəlxalq təminatların yaradılmasıdır. Bununla da insan hüquqları dövlətlərin sırf daxili səlahiyyətləri çərçivəsindən çıxaraq beynəlxalq əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır.

Lakin təəssüf hissi ilə qeyd edilməlidir ki, kütləvi insan hüquqlarının pozulması ilə nəticələnmiş 20 Yanvar faciəsinə bu günə kimi beynəlxalq hüquqi qiymət verilməmişdir. Halbuki son illərdə dünyada baş verən, kütləvi insan itkisi ilə nəticələnən terror aktları sırasında insanlıq əleyhinə yönəlmiş 20 Yanvar faciəsinin mahiyyətinə və miqyasına görə xüsusi yeri var.

Ümüd edirik ki, dünya ictimaiyyəti, beynəlxalq təşkilatlar bu haqlı tələblərimizi dəstəkləyəcək, Azərbaycan xalqına qarşı törədilmiş və insan hüquqlarının kobud və kütləvi şəkildə pozulması ilə müşayiət olunmuş bu dəhşətli cinayət özünün beynəlxalq hüquqi qiymətini alacaqdır.

Xalqımız 20 Yanvar faciəsi qurbanlarının milli azadlıq mübarizəsi uğrunda o qanlı gecədə nümayiş etdirdiyi birliyi heç vaxt unutmayacaq, ölkəmizin bu günü və gələcəyi, taleyüklü prioritet məsələlərin həlli, qanunun aliliyi, insan hüquqlarının müdafiəsi, dövlətçiliyimizin möhkəmlənməsi naminə öz milli həmrəyliyi daha da yüksəldəcəkdir.

**Elmira Süleymanova**  
**Azərbaycan Respublikasının**  
**İnsan Hüquqları üzrə Müvəkkili**  
**(Ombudsman)**

**19 yanvar 2007-ci il**

Bəyanat BMT-nin Baş Katibinə, BMT-nin İnsan Hüquqları üzrə Ali Komissarına, ATƏT-ə, Avropa Şurasına, Beynəlxalq və Avropa Ombudsmanlar İnstitutlarına, Asiya Ombudsmanlar Assosiasiyasına və Azərbaycanın xarici ölkələrdəki səfirliklərinə ünvanlanmışdır.